

Endüstriyel Tasarım Tescili Nedir? Neler Kazandırır?

Pınar ELMAS

Ticari rekabetin yoğun olduğu günümüzde, rakipler müşteri memnuniyetini sağlamak için reklamlarında ürün imajını marka ve tasarım yolu ile öne çıkartmaktadırlar. Bu noktada, müşterilerin satın alma kararlarını etkileyen başlıca iki unsurun marka ve tasarım olduğu söylenebilir.

Tasarım kısaca, bir ürünün tamamının veya bir parçasının çizgi, şekil, renk, biçim, doku, malzemenin esnekliği veya süslemesi gibi insan duyuları ile algılanabilen çeşitli unsur veya özelliklerin oluşturduğu görünüm olarak tanımlanabilir. Tasarımın sanayiye uygulanması ise endüstri ürünleri tasarımı alanına girmektedir.

Seri üretim için tüketici ihtiyaç ve problemlerine yönelik, estetik, işlevsellik, ergonomi, malzeme bilgisi, pazarlanabilirlik, üretim yöntemleri ve olanakları gibi çeşitli kriterler gözetilerek yapılan tasarıma endüstri ürünleri tasarımı ya da endüstriyel tasarım adı verilmektedir.

Endüstride tasarıma yüklenen amaç, ürünün işlevselliğine katkıda bulunmak ve görünümünü değiştirerek pazarlamaya yardımcı olmaktır. Tüketiciler, malzeme kalitesi ve teknik bakımlardan aynı olan iki ürün arasında tercih yaparlarken o ürünün tasarımı büyük rol oynamaktadır. Hatta bazen müşteri tercihlerinde tek başına belirleyici olabilmektedir. Bu noktada, ticari rekabette çok büyük önemi olan ürün ve ambalaj tasarımlarının tasarım sahibi firma veya kişi tarafından tescillenmesi büyük önem kazanmaktadır.

Endüstriyel Tasarım Tescilinin Gerçekleştirilebilmesi İçin Tasarımın Taşınması Gereken Şartlar

Bir tasarımın tescil edilebilmesi için bazı şartları taşınması gerekir. Bunlar; yenilik, ayırt edici nitelik, ürün veya ürünün parçası, insan duyuları ile algılanabilen görünümü olarak özetlenebilir.

- a) **Yenilik:** Bir tasarımın aynısı, başvuru veya rüçhan tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise, o tasarım yeni kabul edilir. Tasarımlar sadece küçük ayrıntılarda farklılık gösteriyorlarsa aynı kabul edilir.
- b) **Ayırt edici nitelik:** Ayırt edici kavramı, bir şeye özgün nitelikleri, özellikleri belirtmek için kullanılır. Bir endüstriyel tasarımın tüketici üzerinde bıraktığı genel izlenim ile diğer bir tasarımın aynı tüketicide bıraktığı genel izlenim arasında belirgin bir farklılık oluşuyorsa o tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olduğu söylenebilir.
- c) **Ürün veya ürün parçası:** Üründen bağımsız olan bir tasarım koruma altına alınmaz. Tescile konu olan tasarımın bir ürün veya parçasına uygulanmış olması gerekir.

Bunlar Kanun'da; nesne, bileşik sistem veya bu sistemin parçaları, set, takım, ambalajlar, birden çok nesne veya sunuşun bir arada algılanabilen bileşimleri, grafik semboller ve tipografik karakterler olarak ifade edilmektedir.

d) İnsan duyuları ile algılanabilen görünüm: Tasarım, genellikle ürünün görünümü ile ilgili bir özellik olduğundan, başta görme duyusu ile algılanabilmesinin yanı sıra tüketicilerin beş duyusu ile de algılanabilecek farklılıklara sahip olabilir.

Endüstriyel Tasarım Tescil Başvurusu

Tasarımların tescili için yetkili merci Türk Patent Enstitüsü'dür. Yurt içinden ve yurt dışından yapılacak tüm başvurular Türk Patent Enstitüsü'ne veya onun yetkili kıldığı makama yapılır.

Tescili yapılmış tasarımın sahibine, "Endüstriyel Tasarım Tescil Belgesi" verilir. Tasarım koruması başvuru tarihinden itibaren 5 yıldır. Bu süre beş yılda bir yenilenmek suretiyle toplam 25 yıla kadar uzatılabilir. Tescil gerçekleştirildikten sonra tasarım hakkı tasarımcıya veya onun hukuki haleflerine aittir.

Tasarımın kullanılması hak ve yetkileri münhasıran tasarım hakkı sahibindedir. Üçüncü kişiler, tasarım hakkı sahibinin izni olmadan, koruma kapsamındaki tasarlanan veya tasarımın uygulandığı bir ürünü üretmez, piyasaya sunamaz, satamaz, sözleşme yapmak için icapta bulunamaz, ithal edemez, ticari amaçlı kullanamaz veya bu amaçla elde bulunduramazlar.

Bir tasarımın tescili için başvuru, 554 sayılı KHK'nin Uygulama Şekli Gösterir Yönetmelik'te belirlenen şekilde hazırlanan tasarım başvurusu dilekçesi ile Türk Patent Enstitüsü'ne yapılır. Başvuru için gerekli olan belgeler; başvuru dilekçesi, başvuru ücreti, tasarımı açıklayan tarifname ve tasarımı konu alacak veya tasarımın uygulanacağı ürünlerin tanıtımı (4 adet), görsel anlatım (11 adet) ve tasarımcının kimliğidir. Tasarımın başvuru sahibinin tüzel kişi olması halinde, başvuru dosyasına noterden onaylı imza sirküleri de eklenmelidir.

Başvurunun İncelenmesi

Tasarım tescil başvurusu, Türk Patent Enstitüsü tarafından; şekli, başvuruda bulunma hakkı, rüçhan hakkı ve mutlak red nedenleri (kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı tasarımlar gibi) bakımından incelenir. Enstitü yapacağı inceleme sonucunda; tescil talebini geri çevirebilir, herhangi bir eksikliğin olmadığına karar verirse başvurunun kesinleşmesini sağlayabilir veya eksikliklerin yönetmelikte öngörülen süre içinde giderilmesini isteyebilir.

Tescil ve İlan

Gerekli kanuni şartlar yerine getirilmişse ve başvurunun geri çevrilmesini gerektirecek bir neden bulunmazsa tasarım sicile kayıt edilir. Tescili gerçekleştirilmiş tasarımlar, her ay yayımlanan Resmi Endüstriyel Tasarımlar Bülteni'nde ilan edilir. İlan süresi 6 aydır.

Ancak tasarım tescili sahibi eğer dilerse, referans tarihinden başlamak ve 30 aydan uzun olmamak üzere, başvuru sırasında yayının ertelenmesi talebinde bulunabilir. Yayın erteleme talebi bulunan ve ilan tarihi kesinleşmiş olan tasarım tescilinin sicil kaydı yapılır, ancak gerek tasarımın görsel anlatımı, gerekse başvurunun diğer belgeleri kamu incelemesine kapalı tutulur.

İtiraz ve İnceleme

İlanı yapılmış bir tasarımla ilgili olarak, gerçek veya tüzel kişiler ile ilgili meslek kuruluşları gerekçelerini açıkça belirtmek ve ilgili yönetmelikte öngörülen şartları yerine getirmek koşuluyla, tasarım belgesinin verilmesine karşı Enstitü nezdinde itiraz edebilir. İtirazların yazılı olarak ve ilan tarihinden itibaren altı ay içinde yapılması zorunludur.

Enstitü itirazları incelerken gerekli gördüğü takdirde, tarafların itiraz ve savunmalarını ilgili taraflara iletir ve yazılı görüşlerini alır. Enstitü itirazları inceledikten sonra; şekli bir işlemin yerine getirilmediği veya eksik yapıldığı gerekçesiyle bu eksikliklerin giderilmesine, tasarım belgesinin verilmesi ile ilgili işlemlerin geçersizliğine, eksik işlemlerin tamamlanmasına ve hatalı işlemlerin yeniden yapılmasına veya tasarım belgesinin iptaline karar verebilir. Enstitü tarafından, tasarım belgesinin iptal kararı verildikten sonra, söz konusu karar bültende yayınlanır.

Endüstriyel Tasarım ve Hukuk

Tasarımdan doğan hakları tecavüze uğrayan tasarım hakkı sahipleri; tecavüzün önlenmesi, tecavüzün durdurulması, tecavüzün giderilmesi, tecavüzün tespiti, maddi-manevi ve itibar tazminat, el koyma, ürünler ve araçlar üzerinde mülkiyet hakkı tanınması, şekil değiştirme ve imha, mahkeme kararının ilgililere tebliği, kamuya ilan yoluyla duyurulması ve hükmün ilanı, ihtiyati tedbirler ve ihraç ya da ithal edilen var ise bu ürünlerin gümrüklerde el konulması davalarını açabilirler.

Tasarım hakkına tecavüz halinde verilecek cezalar işlem, fiil ve suça iştirak (katılma) ayırımına bağlı farklılıklar göstermektedir. Kanuna uymayanlar hakkında hapis cezası, para cezası, işyerinin kapatılması, ticaretten men edilmesi yaptırımları getirilerek, uygulamada etkinliğin sağlanması amaçlanmıştır

Tasarım Sahibini Koruyan İstihkak Davası

Kanuna göre; gerçek tasarım sahibi veya halefi, haksız tasarım sahibine veya onun halefine, tasarım incelemesi devam ederken başvurunun gasp edilmesi nedeniyle istihkak davası açabilirler. Haksız başvuru sahibine tasarım tescil belgesi verilmişse, gerçek hak sahibi; tasarımın kendisinin devredilmesini hukuki yollarla talep edebilir. Dava, tescilli tasarım hakkının ilan tarihinden itibaren iki yıl içinde, kötü niyetin varlığı halinde tasarımın koruma süresinin sonuna kadar açılabilir.

Koruma Kapsamına Girmeyen Tasarımlar

1. Yenilik ve ayırt edicilik özelliği bulunmayan tasarımlar,
2. Kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı tasarımlar,

3. Teknik fonksiyonun gerçekleştirilmesinde, tasarımcıya tasarıma ilişkin özellik ve unsurlarda hiçbir seçenek özgürlüğü bırakmayan tasarımlar,
4. Tasarlanan veya tasarımın uygulandığı ürünü, başka bir ürüne mekanik olarak monte edebilmek veya bağlayabilmek için ancak belirli biçim ve boyutlarda üretilen tasarımlar

koruma kapsamına girmez.

Avrupa Topluluk Tasarım Tescili

05.01.2002 tarihinde yayınlanan Avrupa Topluluğu Konsey Tüzüğü (EC 6/2002) uyarınca, 1 Nisan 2003 tarihinden itibaren Avrupa Birliği üyesi olan ülkeleri kapsayacak üniter ve otonom bir tasarım koruma sistemi sağlanmaktadır.

Tüzük ile temin edilen korumanın en önemli özelliği tescilli ve tescilsiz tasarımlara sağladığı çifte koruma sistemidir. Tescilli tasarımlar dosyalama tarihi ve ona bağlı resmi yayın ile sağlanan haklara sahip olurken, tescilsiz tasarımlar, tasarımın açıklanmasından itibaren üç yıllık bir süre için orijinal tasarımın kopyalarının kullanımına engel olabilmektedir.

Topluluk tasarım tescilleri için yetkili merci İspanya'nın Alicante şehrinde bulunan ve şimdiye kadar Topluluk Marka Tescillerini üstlenen OHİM (Office for the Harmonization in the Internal Market) dir.

Türkiye'nin Durumu

Türk başvuruları, Paris Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü üyesi olması sıfatıyla Topluluk Tasarımı dosyalanabilmektedir. Başvurular, Topluluk Markasında olduğu gibi, Topluluk üyesi ülkelerden birinde kayıtlı bir marka vekili aracılığıyla yapılabilmektedir. Topluluk Tasarım Tescil başvurusu yapılmasından sonra tescil belgesinin alınmasına ve tescilin kesinlik kazanmasına kadar geçen süre yaklaşık 7 aydır.

Uluslararası Tasarım Tescili

Tasarımların uluslararası boyutta tesciline imkan veren Lahey Anlaşması, Cenevre Metnine göre; 01/01/2005 tarihinden itibaren Türkiye'de de uygulamaya geçmiştir. Bu anlaşmaya Türkiye dahil 40 ülke üyedir.

Bu sistemle, diğer uluslararası ya da bölgesel başvurularda da olduğu gibi tek bir başvuru ile seçilen ülkelerde endüstriyel tasarım tescili ile koruma sağlamak mümkün olabilmektedir. Böylece her ülkeden vekil bulunması, evrak hazırlanması, ülkenin para birimine göre para ödenmesi ve tercümelerin yapılması gibi işlemlerin yapılmaması gibi büyük avantajlar sağlamaktadır.

Lahey Anlaşmasına göre yapılacak uluslararası işlemlerdeki yetkili kuruluş WIPO'dur. Uluslararası başvuruda da Ulusal Başvuruda olduğu gibi yayın erteleme ve Rüçhan Hakkı talepleri yapılabileceği gibi, birden fazla tasarım ile çoklu başvuruda yapılabilir.

Kaynaklar:

www.tpe.gov.tr ve Avrupa Patent web sayfası